

Механизъм за уреждане на спорове по мирен път в международните организации за суровини

доц. д-р Катерина Йочева

***Mechanisms for Settlement of Disputes by Peaceful Means in International Commodities Organisations:** The paper aims to examine the international legal regulation of the dispute settlement mechanisms laid down in contemporary International Commodities Agreements. Under consideration are the specific categories of disputes and the various internal mechanisms established in International Commodities Organisations to settle such disputes by peaceful means in accordance with the principles embodied in the Charter of the United Nations.*

Key words: International Law, Disputes, Mechanisms, Commodities, Agreements, International Organisations

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на настоящото изследване е да се направи преглед на правноустановените механизми за уреждане на спорове в международните организации за суровините по мирен път.

Правната регламентация на подобни механизми се извлича както пряко от самите действащи международни споразумения за суровините, така и имплицитно - от принципите на съвременното международно право, чиято съвременна редакция е следствие от изработването и влизането в сила на текста на Устава на Организацията на обединените нации (ООН) през 1945 г.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Въпросът за уреждането на спорове в международните организации за суровините не може да се разглежда с успех като изолирано явление. Той трябва да се разглежда в контекста на признатите принципи на международното право във връзка с това като цяло. Като **предварителни точки** следователно трябва да се изяснят въпросите за общото понятие за спор съгласно съвременното международно право (1. 1.), за понятието за международни споразумения и организации за суровините (1. 2.), както и да се представят обобщено съвременните международноправни принципи, които регламентират уреждането на спорове в рамките на тези специфични и сродни помежду си значими международни организации (1. 3.).

1. 1. В международното право няма общоприета легална дефиниция за термин на спор. В практиката често се използват сходни термини като спор, конфликт, разногласия, претенции и др. Тъй като не всяко разногласие между субектите на международното право може да бъде определено като спор, то, ако се признае наличието на спор, то следва последният да бъде уреден с мирни средства в съответствие с международното право.

Приема се, че необходимите елементи, за да е налице спор, са:

- предмет на спора
- страни по спора
- взаимно оспорване²⁶⁰.

1. 2. Международните споразумения и организации за суровините разглеждам подробно в монографията си Организация на международната търговия със суровини²⁶¹. За целите на това изследване следва да се напомни, че международните организации за суровините са независими и автономни образувания, които разполагат

²⁶⁰ Вж Видин, Бл Международно публично право Обща част, София, Университетско издателство "Св Климент Охридски", 1999 г, стр 186 и следв

²⁶¹ Вж Йочева, К Организация на международната търговия със суровини Международноправни аспекти, София, Авангард Прима, 2012 г

със собствени учредителни актове (международните споразумения за суровините) и със самостоятелна международна правосубектност, различна от тази на членуващите в тях субекти на международното право.

1. 3. Общите правила относно мирното уреждане на международните спорове се съдържат в Устава на ООН, в който се закрепва мирното уреждане на международни спорове като общопризнат принцип на съвременното международно право. В Устава се сочат някои от допустимите способности за мирно уреждане на споровете²⁶².

Допустими са и други средства освен изброените в Устава на ООН. Изборът на такива средства не е едностранен акт, а е предмет на съгласуване между субектите на международното право. За тях винаги остава и възможността след изчерпване на възможностите за прибегване до политически средства за уреждане на един спор да се прибегне и до правни такива – под формата на съдебно или арбитражно разглеждане на спора от трета независима в него страна.

Често обаче в международните споразумения за суровините се среща различен от споменатите в Устава на ООН механизъм за уреждане на спорове, който е **функционален и прагматичен** и който е договорен в опит да се избегне често сложният механизъм за уреждане на спорове от международен правораздавателен (съдебен или арбитражен) орган. По-долу в настоящото изследване се прави опит за представяне на този специфичен и типичен за тези организации механизъм.

2. В изпълнение на изискванията и принципите, въплътени в Устава на ООН, за „мирно уреждане на споровете“ почти всяко от съвременните международни споразумения за суровините по правило съдържа изрична уредба за уреждане на евентуално възникнали спорове в областта на търговията с администрираната по него суровина.

Така, често в международните споразумения за суровините се среща механизъм за уреждане на спорове, който предоставя законов и политически приемлив начин за субектите на международното право да повдигат и да се опитват да разрешат съществуващите помежду си различия във връзка с едно споразумение, без да е нужно да прекратяват действието на това споразумение.

По-скоро като изключение и само в едно от действащите споразумения **не се открива** специална уредба за уреждане на спорове и жалби относно неизпълнението от член на задължения, които произтичат от съответното споразумение. Подобна уредба сред действащите международни споразумения за суровините не се открива в **Международно споразумение за захарта от 1992 г.**, което може да се обясни единствено с факта, че това е най-старото към 2013 г. действащо международно споразумение в сектора на суровините.

От разпоредбите на действащите международни споразумения за суровините може да се извлекат някои **общи характеристики** на специфичната система за уреждане на спорове в рамките на международните организации за суровините. Сред тях могат да се посочат:

1. начинът за разрешаване на спорове е изцяло „вътрешен“ за организацията,
2. породените между членовете на международните организации за суровините спорове се решават от Съвета на съответната организация съгласно обичайната процедура за вземане на решения²⁶³,
3. в някои от по-новите международни споразумения за суровините (изработени след 1953 г.) се предвижда консултиране и с друг спомагателен орган, наричан „специална консултативна комисия“ – по смисъла на Международно споразуме-

²⁶² Вж примери за различни правни и политически средства за уреждане на спорове по мирен път в член 33 от Устава на ООН.

²⁶³ Подробности за процедурите за гласуване и за вземане на решения в международните организации за суровините вж в моята монография за суровините, цит в бел под линия 2 по-горе, стр 213 и следв.

ние за какаото от 2001 г. или „консултативен съвет“ – по смисъла на Международно споразумение за маслиновото масло и трапезните маслини, 2005 г.

В светлината на изложените по-горе съображения може да се заключи, че преобладаващо съвременната права уредба по силата на действащите международни споразумения за суровините предвижда жалбите за неизпълнение на задължения от обхвата на правна регламентация по съответното споразумение да се отнасят за разглеждане от съответния Съвет по суровините.

3. За да се представи конкретната правна уредба, ще се систематизират **категориите спорове** и различните категории възможни **вътрешни механизми** за уреждането им съгласно съвременната правна уредба в международните споразумения за суровините и в международните организации за суровините:

По принцип, възможни са **три категории спорове** по смисъла на международните споразумения за суровините:

1. тези, които възникват от неизпълнението от страна на някоя страна (член) по него на произтичащи от него задължения,
2. спорове относно тълкуването или прилагането на споразумението, и
3. спорове, свързани с някоя конкретна разпоредба на споразумението.

Различните категории възможни вътрешни механизми за уреждането на всеки от тези видове спорове се наричат:

1. процедури за уреждане на „жалби“ (основно при неизпълнение на задължения),
2. процедури за уреждане на „спорове“ (основно при тълкуването или прилагането на споразумението) и
3. „консултативна“ процедура (приложима при всички хипотези на спорове).

Извън тези възможности, по-скоро като изключение, в някои от действалите международни споразумения за суровините се среща и специална **арбитражна процедура**²⁶⁴.

4. Като се имат предвид направените по-горе бележки, по-долу се прави преглед на действащата към момента уредба за уреждане на спорове в различните международни споразумения за суровините. Представянето следва хронологията на изработването на съответното споразумение.

Уредбата относно уреждане на спорове и жалби в **Международното споразумение за зърното от 1995 г.** (Конвенция за търговията със зърно, 1995 г.) се съдържа в член 8 от конвенцията. По силата на тази разпоредба всички спорове относно тълкуването или прилагането на конвенцията, които не са уредени с преговори, по искане на страна членка, която е страна по спора, се представят на Международния съвет по зърното за решаване.

Всяка страна членка, която счита, че нейните интереси като страна по конвенцията са били сериозно нарушени от действия на друга страна членка или други страни членки, които нарушават функционирането на Конвенцията за търговията със зърно, може да сезира Международния съвет по зърното. В такъв случай Съветът незабавно извършва консултации със заинтересованите страни членки за решаване на проблема. Ако проблемът не бъде решен чрез такива консултации, то Съветът разглежда по-нататък въпроса и прави препоръки към заинтересованите страни членки.

Механизмът по **Международно споразумение за какаото от 2001 г.** предвижда съгласно член 50 от него всички спорове относно тълкуването или прилагането на споразумението, които не са уредени от спорещите страни, по искане на една от страните да се отнасят за решаване от Международния съвет за какао.

²⁶⁴ Например в Международното споразумение за кафето от 1968 г се е предвиждала специална арбитражна процедура за разглеждане на спорове във връзка с обработеното кафе.

В случай на сезиране на Съвета членовете, които притежават не по-малко от една трета от общия брой гласове, или всеки петима членове могат да изискват от Съвета, след провеждане на обсъждане и преди вземане на решение, да поиска становището по спорните въпроси на специална консултативна комисия, която се сформира в съответствие с разпоредбите на параграф 3 на член 50 от споразумението.

Ако Съветът чрез гласуване с особено мнозинство не реши друго, специалната консултативна комисия се състои от:

i) две лица, определени от членовете износители, едното от които трябва да е с богат опит по аналогични въпроси на тези, които са предмет на спора, а другото трябва да е авторитетен и опитен юрист;

ii) две лица, определени от членовете вносители, едното от които трябва да е с богат опит по аналогични въпроси на тези, които са предмет на спора, а другото трябва да е авторитетен и опитен юрист;

iii) председател, който се избира с единодушие от четирите лица, определени в съответствие с разпоредбите на точка (i) и (ii) или, ако те не постигнат съгласие, от председателя на Съвета.

Членове на специалната консултативна комисия не могат да бъдат лица, граждани на страните, чиито правителства са договарящи страни по споразумението.

Лицата, които са назначени за членове на специалната консултативна комисия, действат в лично качество и не получават указания от което и да правителство. Разходите за специалната консултативна комисия се заплащат от Организацията.

Становището на специалната консултативна комисия и мотивите за него се представят на Съвета, който след като разгледа цялата съответна информация решава спора.

Що се отнася до разглеждането на жалби, действията на Международния съвет за какао се уреждат в съответствие с разпоредбите на член 51 от Международно споразумение за какаото от 2001 г.

Всички жалби относно неизпълнението от член на задължения, които произтичат от споразумението, по искане на подаващия жалбата член се отнасят за разглеждане от Съвета, който се произнася по жалбата с решение.

Установяването на нарушение на задълженията на член съгласно споразумението се извършва чрез гласуване с обикновено разпределено мнозинство²⁶⁵, а във всяка констатация за извършено нарушение се посочва характера на нарушението.

Ако в съответствие на жалба или по друг начин Международният съвет за какао установи, че определен член нарушава задълженията си, които произтичат от споразумението, без да се изключват евентуални други мерки, той може чрез гласуване с особено мнозинство²⁶⁶.

а) временно да лиши въпросния член от правото му на глас в Съвета и в Изпълнителния комитет; и

б) ако счита за необходимо, временно да лиши въпросния член от други права, включително от правото да бъде избран или да заема длъжност в Съвета или в който и да е от неговите комитети, докато не изпълни задълженията си.

Член, който временно е лишен от правото си на глас, остава задължен да изпълнява финансовите си и други задължения, които произтичат от споразумението.

Почти идентична на предходно действалата уредба за разрешаване на спорове и за разглеждане на жалби в сектора на какаото се предвижда и по **новото Международно споразумение за какаото от 2010 г.**, съответно в членове 50 и 51 от него.

Член 37, озаглавен „Спорове и жалби“ от **Международно споразумение за**

²⁶⁵ Подробности за процедурите за гласуване и за вземане на решения в международните организации за суровините вж в моята монография за суровините, цит в бел под линия 2 по-горе, стр 213 и следв.

²⁶⁶ Пак там.

маслиновото масло и трапезните маслини, 2005 г. предвижда споровете, които се отнасят до тълкуването или прилагането на споразумението, които са различни от споровете относно географски указания и които не са решени чрез договаряне, по искане на всеки член, който е страна по спора, се отнасят до Съвета на членовете, който взема решение в отсъствие на заинтересования член след като при необходимост е взел становището на консултативен съвет, чийто състав и правила за работа се определят подробно в процедурните правила.

Мотивираното становище на консултативния съвет се представя на Съвета на членовете, който във всички случаи решава спора, като разглежда всички свързани с него факти.

Всяка жалба по отношение на член, който не е изпълнил задълженията си по споразумението, по искане на члена, подал жалбата, се отнася до Съвета на членовете, който взема решение в отсъствие на въпросния член, след като е провел консултации със заинтересованите членове и е взел при необходимост становището на консултативния съвет.

Ако Съветът на членовете установи, че е извършено нарушение на споразумението от някой член, той може или да наложи санкции на въпросния член, който варира от обикновено предупреждение до прекратяване на правото му да участва при вземането на решения в Съвета на членовете, докато не изпълни задълженията си, или да изключи въпросния член от участие в споразумението.

Съгласно превода на текста на член 37 (4) *in fine* на български език на споразумението „Въпросният член има право на регрес в последната инстанция на **Международния съд на ООН**“. Подобно твърдение е невярно и е следствие от неправилен превод от автентичните езици на това споразумение²⁶⁷. Съгласно Статута на Международния съд на ООН²⁶⁸ Международният съд е едноинстанционен съд и не разглежда на различни инстанции отнесени до него спорове, следователно не е възможна и „последната инстанция на Международния съд“, както неправилно е преведен текста на споразумението на български език.

С оглед да не се допуска смислово объркване поради правно незнание цитираният текст от превода на български език²⁶⁹ на член 37 (4) *in fine* от Международно споразумение за маслиновото масло и трапезните маслини, 2005 г. следва да се чете на български език „Въпросният член има право да сезира като последна инстанция с иск Международния съд на ООН“²⁷⁰.

Международното споразумение за тропическия дървен материал от 2006 г. урежда процедура за разглеждане на жалби и спорове в своя член 31. По смисъла на тази уредба всеки член може да внесе пред Международния съвет за тропически дървен материал жалба за това, че даден член не е изпълнил задължението си по споразумението и да отнесе до Съвета всеки спор относно тълкуването или прилагането на споразумението. Международният съвет за тропически дървен материал взема решения по тези въпроси с консенсус, които са окончателни и обвързващи за страните по спора.

В член 39 от **Международното споразумение по кафето от 2007 г.** се предвижда аналогична процедура за уреждане на спорове и жалби относно тълкуването или прилагането на споразумението. Всички подобни спорове, които не са уредени чрез преговори, по искане на който и да е член се отнасят за решаване от Международния съвет по кафе. Съветът установява процедура за уреждане на спорове и

²⁶⁷ Които са английски, арабски, испански, италиански и френски език.

²⁶⁸ Влиза в сила в съответствие с чл 110 на 24 10 1945 г, в сила за България от 14 12 1955 г.

²⁶⁹ Вж превода на текста на това споразумение като документ CELEX № 22005A1119(01) на интернет страницата на правния портал на Европейския съюз на адрес: <http://eur-lex.europa.eu>.

²⁷⁰ В оригинал на англ език: „The Member in question shall have the right of recourse in the final instance to the International Court of Justice“, саответно в оригинал на френски език: „Le membre en question a le droit de recourir en dernière instance à la Cour internationale de justice“.

жалби.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В обобщение на изложения по-горе анализ и сравнителен преглед на уредбата в някои съвременни международни споразумения за суровини може да се заключи, че инкорпорираната в повечето международни споразумения за суровините уредба относно използване на вътрешни механизми за уреждане на спорове от обхвата на споразумението е добре разработена и практически полезна. От представения анализ несъмнено става ясно, че, независимо от специфичния си характер с оглед на преследваните от тях цели, механизмът за уреждане на спорове в разглежданите споразумения и организации напълно съответства на основните международноправни изисквания спрямо уреждането на спорове по мирен път, предвидени съгласно Устава на ООН и допълващите го международноправни актове.

ИЗТОЧНИЦИ

[1] Видин, Бл. Международно публично право. Обща част, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1999 г.

[2] Йочева, К. Организация на международната търговия със суровини. Международноправни аспекти, София, Авангард Прима, 2012 г.

[3] Chimni, B. S. International commodity agreements: a legal study, 1987, London [etc.]: Croom Helm, Series: Croom Helm commodity series; vol. 9. p. p. 154-177.

[4] Khan, Kabir-ur-Rahman; Prebisch, Raúl. The law and organisation of international commodity agreements; [forew. Raúl Prebisch], 1982, The Hague; Boston: M. Nijhoff, Hingham, MA: Distributors for U. S. and Canada, Kluwer Boston. p. p. 373-385.

[5] Правен портал на правото на ЕС, достъпен на адрес в интернет: <http://eur-lex.europa.eu/bg/index.htm>.

За контакти:

Доц. д-р Катерина Йочева, програмен директор, Департамент „Право“, Нов български университет, тел. : 02-8110 432, e-mail: kyocheva@nbu.bg

Докладът е рецензиран.